

O lecție de patriotism

În perspectiva anului aniversar 1977, discuțiile privind *epopeea națională* capătă o rezonanță aparte: se împlinește un secol de la luarea Plevnei și dramaturgia a rămas cu datorii la fel de vechi, neizbutind să ofere, de-a lungul unui întreg veac, *piesa mare-lui Război pentru cucerirea independenței*. Faptul apare cu atât mai ciudat cu cât literatura dramatică pe teme istorice este, la noi, reprezentată copios și, alcătuindu-se un tablou cronologic al temelor și momentelor fundamentale, s-ar putea lesne observa că puținele „spații albe” corespund tocmai perioadei în care statul român a parcurs atât de anevoiosul și dramaticul drum al smulgerii de sub suzeranitatea otomană, intrînd cu demnitate în familia statelor europene. Existența unei posibile liste de titluri, onorată de câteva nume mari și ilustrată, în continuare, de autori uitați și piese la fel de uitate, nu înseamnă, în fond, nimic, întrucît *dramaturgia lui 1877* n-a izbutit să impună, din șuvoiul de „drame istorico-patriotico-naționale”, barem un singur text care să rămînă. A existat, la început, un „prim val” de reprezentații entuziaste, izvorite din cele mai bune intenții și sortite — din pricina tratării grăbite, superficiale — grabnicei uitări. Ele au răspuns, poate, unei reale nevoi de alămuri, artificii și euforie, atunci cînd cumplicitei încordări și întregului șir de privațiuni i-au urmat o întoarcere victorioasă și o defilare pe sub arcuri de flori. Sînt textele șubrede și naiv-avîntate care aveau să constituie obiectul unei cunoscute dispute Gherea-Majorescu, cei doi critici căzînd de acord asupra unui singur punct: „...toate aceste tipuri nu sînt oameni vii, sînt mașini vorbitoare, și discursurile patriotice nu s cerute de caracterul lor. Aceste discursuri ar fi tot așa de bune dacă ar fi rostite de fonografe. E oare de vină patriotizmul? Firește că nu, ci tratarea cît se poate de neartistică, de proastă, a subiectului” (C. D. Gherea, „Studii critice”, vol. II, pag. 68). Dealtfel, presa vremii înregistra, alături de cronici exterior entuziaste, și proteste dezamăgite, semnate de cei care s-au aflat în tranșee și nu se mai recunoșteau pe scenă — cam așa cum avea să se întîmple, peste ani, cu eroul „Șarjei de la Robănești” din primul război mondial. Lipsa, imediat după 1877, cuvenita distanțare: din cauza copacilor, poate că se distingea greu pădurea. Iar tinerețea teatrului nostru cult n-avea cum să susțină închegarea aceluși serios efort pe care-l pretindeau organizarea și construcția dramatică propriu-zisă, dar, mai ales, *adîncirea temei* și precizarea unei idei fundamentale: cu multe secole înaintea Războiului pentru cucerirea independenței, Europa înțelesese rolul și locul românilor ca unitate etnică stabilă, prezentă dintotdeauna pe pămîntul vechii Dacii. 1877 o dovedit încă o dată că „istoria are legile ei inexorabile”, independența obținută cu atîtea jefite și sacrificii încoronînd aspirații și stăruințe pe cît de vechi, pe atît de scumpe unui întreg popor. Într-un fel sau altul, orice lucrare literară tînde să se structureze în jurul unui (sau unor) asemenea „momente-limită”, extrăgînd sensurile revelate atît de generos de confruntarea conștiințelor cu dinamica fierbinte a realității. *Epopeea națională*, propunîndu-și să reliefeze liniile de forță ale dezvoltării în timp a societății unitare românești, va înregistra obligatoriu, în

dreptul anului 1877, un expresiv *vir* pe curba desfășurării accentelor emoționale — iar dramaturgia n-ar avea, prin investigarea zonei, decît de cîștigat. În *epopeea națională*, 1877 înseamnă un capitol extrem de bogat în sensuri și semnificații; aproape fiecare eveniment, mare sau mărunț, de la șarja la baionetă și pînă la expedierea unei scrisori *acasă* depunînd mărturie despre dirzenie, eroism, dăruire, și vorbind, într-un plan superior, despre continuitate, unitate națională și destin românesc.

Documentele sînt pur și simplu copleșitoare. Culegerea (din păcate, atît de incompletă!), editată de Academie prin anii '50, nu face altceva decît să ordoneze, cronologic, telegrame, rezoluții, rapoarte, tabele — ei bine, din masa acestui material eterogen, redactat în cel mai sec limbaj de cancelarie, „îțnesc” personaje, se impun psihologii, sînt conturate situații de excepție, purtătoare de virtuți dramatice „în sine”. Și impresionează, mai mult decît orice, *măsura*, *modestia*, tonul ferm și așezat. Oamenii aceia au înotat în noroaie pînă la genunchi, au purtat un război încălțați cu opinci, au simțit răsuflarea ciumei însoțind vuietul șrapnelor, s-au hrănit, de multe ori, la trei zile o dată (unicul pod de pontoane de peste Dunăre era mereu rupt de furtună), ostașii aceia au luptat și au murit cu dirză hotărîre, ferindu-se să răsucescă pe-o parte și pe alta vorbe mari: simplu, își știau dreptatea de partea lor și frazele sfărîtoare (la care se referea Gherea) ar fi însemnat lovituri de berbece într-o ușă larg deschisă. Pînă și propunerile pentru decorare sînt formulate cu aceeași modestă luare-amînte, proprie cauzelor adevărate și firilor tari. „Totul s-a petrecut, astfel, cu mult mai simplu (...) fără fraze și fără gesturi” — va spune comandantul de la Robănești, peste decenii, exprimînd aceeași stare de lucruri, izvorită dintr-o situație asemănătoare. Și nu va fi ușor dramaturgiei contemporane să „pună în ecuație” eroismul-fără-tiradă, cu atît mai mult cu cît textele pe teme istorice suferă cronice de o anume alunecare către discursiv. Realizarea unei adevărate *epopei naționale* impune aflarea tonului celui mai adevărat — care vine de departe și de todeauna, el izvorînd dintr-o superioară înțelegere a sensurilor vieții și cursului evenimentelor, din datele aceluia concept pe care mulți s-au străduit să-l definească și n-au izbutit decît să propună sintagme aproximative. („Suflet național” — spunea Camil Petrescu, adică „...gradul de intensitate, întindere și tonalitate sufletească a majorității membrilor unei colectivități de oameni, care sînt, se simt legați între ei datorită unui principiu de polarizare și de afinitate creatoare.”) Există, în sumedenia de documente publicate imediat după 1877, *personaje* care pot fi luate „ca atare” și aduse pe scenă: ciudatul și contradictoriul „republican de la Ploiești”, Candiano Popescu; impulsivul, curajosul și norocosul colonel Cotruț (la vîrsta pensionării, ajuns general, își va tipări memoriile la Galați). Nu-i deloc lipsită de interes personalitatea comandantului trupelor româno-rusc, cele 17 volume de *memorii* înfățișînd, explicînd și descîlcînd ceas de ceas complicatul păienjenis diplomatic pe care România a trebuit să-l „rumpă” spre a obține recunoașterea ca stat independent și suveran. Mai sînt, apoi, însemnările ofițerilor finlandezi, care priveau teatrul războiului și destinul României cu simpatie, dar oarecum „din afară”, postură ce i-a făcut să înțeleagă adeseori puțin, dar uneori mult mai mult, tocmai datorită perspectivei speciale din care analizau *fenomenul românesc*. Cît despre *situațiile* încărcate de dramatism, ce poate fi mai impresionant și mai cumplit și mai grăitor decît soarta ostașilor care, crezîndu-se ajunși în fața fortificațiilor inamice, au constatat că trupele de cercetare ignoraseră existența unui clin de vale imediat după muchia orizontului. Întăritura „fugea” ca o fată morgana, pe un alt arc de cer, ostașii români coborau panta către moarte, era prea tirziu, nu se mai putea face nimic, biruitoarii de-o clipă s-au trezit într-un iad de foc, fortăreața hohotea din toate gurile de tun... Ori momentul înălțător în care marele și „invincibilul” Pașă dialoga cu colonelul Cherchez, cel căruia, de fapt, i s-a predat...

1877 înseamnă, prin tot și toate, o *lecție* de patriotism.